

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ในอดีต ความเป็นครอบครัวไทยก่อเกิดขึ้นอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนเหมือนเช่นปัจจุบัน การกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา บิดามารดาและบุตรจะเป็นไปอย่างเรียบง่ายไม่ยุ่งยาก และถือตามหลักสายโลหิตเป็นสำคัญ แต่เมื่ออิทธิพลของชาติตะวันตกเข้ามามีบทบาทในวงการกฎหมายไทย ความเปลี่ยนแปลงจึงได้เกิดขึ้น สถานะของความเป็นบุตรมิได้อยู่ที่หลักสายโลหิต เพียงอย่างเดียวแต่ต้องอาศัยการรับรองของอำนาจรัฐด้วย ซึ่งตามหลักกฎหมายทั่วไป บุตรจะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายก็ต่อเมื่อเป็นบุตรที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ชอบด้วยกฎหมายของบิดาและมารดา ซึ่งความสัมพันธ์ที่ชอบด้วยกฎหมาย หมายถึงการที่บิดาและมารดาจะต้องทำการสมรสกัน อย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ถ้าหากความสัมพันธ์ของบิดาและมารดาเป็นไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะเกิดจากความสมัครใจหรือไม่สมัครใจของบิดามารดาก็ตาม เด็กที่เกิดมาจะมีฐานะเป็นเพียงบุตรนอกสมรส

ตามหลักกฎหมายไทย เมื่อเด็กเกิดมา กฎหมายถือว่าเด็กเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของมารดาเสมอ ในขณะที่ความเป็นบิดายังต้องอาศัยบทสันนิษฐานตามกฎหมาย ที่เป็นเช่นนี้ เพราะเรื่องของมารดากับบุตรเป็นข้อเท็จจริงที่สามารถสืบพิสูจน์กันได้ไม่ยาก ในขณะที่ความเป็นบิดานั้นมีปัญหายุ่งยากมากกว่า เพราะแม้บิดาและบุตรจะเกิดโดยธรรมชาติ แต่ในบางกรณีก็อาจเกิดปัญหาได้ว่าใครคือบิดาที่แท้จริง ยิ่งถ้ามารดาไม่สามารถบอกได้ว่าบิดาเป็นใคร ก็ยังเป็นเรื่องยากที่จะพิสูจน์ เช่น กรณีที่หญิงมารดาถูกข่มขืนกระทำชำเราโดยผู้ชายหลายคนจนเกิดการตั้งครรภ์ หรือหญิงมารดามีพฤติกรรมล่าส่อนในทางประเวณี การอ้างข้อเท็จจริงอย่างเดียวย่อมไม่เป็นการเพียงพอ แต่ต้องอาศัยกฎหมายชี้แนวทางด้วย¹ ทั้งนี้ หากเด็กมีฐานะเป็นบุตรนอกสมรสตามกฎหมายจะไม่รองรับให้มีความสัมพันธ์ใด ๆ กับบิดาผู้ให้กำเนิด และยังหญิงมารดาไม่ได้

---

¹ไพโรจน์ กัมพูสิริ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ 5 แก้ไขเพิ่มเติม-ปรับปรุงใหม่, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2548), น. 299 - 300.

จดทะเบียนสมรสกับชาย บุตรของหญิงจึงไม่ได้ประโยชน์จากข้อสันนิษฐานให้เป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชาย จากประโยชน์และความผาสุกที่บุตรจะต้องเสียไปจากการไม่มีฐานะตามกฎหมายย่อมส่งผลด้านลบต่อพฤติกรรมการเจริญเติบโตเพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม เมื่อปัจเจกชั้นพื้นฐานที่เด็กควรจะได้รับจากครอบครัวที่สมบูรณ์มีความบกพร่อง โอกาสที่เด็กจะพัฒนาเป็นกำลังสำคัญที่มีคุณค่าของประเทศย่อมเป็นไปได้ยาก ในที่สุดเด็กเหล่านี้จำนวนไม่น้อยที่กลายเป็นภาระของสังคม ดังนั้น ฐานะของความเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายจึงถือว่าเป็นบ่อเกิดแห่งโอกาสในด้านต่าง ๆ ที่ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเด็ก

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเด็กจะเป็นบุตรนอกสมรสแต่ก็สามารถเปลี่ยนฐานะให้เป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายภายหลังการเกิดได้ 3 วิธี กล่าวคือ นอกจากการให้บิดามารดาสมรสกันในภายหลังและวิธีการให้บิดาจดทะเบียนว่าเด็กเป็นบุตรแล้ว ตามมาตรา 1557 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังกำหนดวิธีการฟ้องขอให้ศาลพิพากษาว่าเด็กเป็นบุตรอีกวิธีหนึ่ง

ทั้งนี้ การฟ้องคดีขอให้ศาลพิพากษาว่าเด็กเป็นบุตรเกิดขึ้นในกรณีที่บิดาเด็กไม่ยินยอมจดทะเบียนสมรสหรือจดทะเบียนรับเด็กเป็นบุตร หรือบิดาเด็กถึงแก่กรรมไปก่อนที่จะได้ดำเนินการตามสองวิธีแรก เป็นวิธีการที่ทำให้เด็กมีฐานะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายโดยการฟ้องชายเป็นจำเลยและหยิบยกเอาเหตุที่กฎหมายกำหนดไว้มาพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นบิดาที่แท้จริงของเด็ก เนื่องจากกรณีนี้เด็กและบิดาจะไม่มีความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างกันตั้งแต่แรก อีกทั้งไม่ปรากฏเหตุตามข้อสันนิษฐานความเป็นบิดา ดังนั้น การฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรจึงเป็นหนทางหนึ่งในการกำหนดสถานะและกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบิดาและบุตร ตลอดจนเป็นการรองรับถึงสิทธิขั้นพื้นฐานที่เด็กจะได้รับจากการมีบิดาตามกฎหมาย ซึ่งจะเป็นการสอดคล้องกับแนวทางที่มุ่งเน้นเพื่อการคุ้มครองสวัสดิภาพและผลักดันให้เด็กมีคุณภาพชีวิตและมีพัฒนาการไปในทางที่ดี แม้ว่าการมีคำพิพากษาศาลว่าเด็กเป็นบุตรของบิดาจะไม่ได้ทำให้บิดาและมารดาของเด็กมีสถานะเป็นสามีภริยากันตามกฎหมายก็ตาม² แต่ก็เป็น การสนับสนุนให้เด็กได้รับโอกาสที่จะเข้าสู่การเป็นสมาชิกในครอบครัวของบิดา และแม้ว่าในที่สุดแล้วศาลอาจจะไม่ได้พิพากษาให้บิดาเข้ามาอุปการะเลี้ยงดูบุตรโดยตรง แต่อย่างน้อยก็ให้บิดาได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและแบ่งเบาภาระในการเลี้ยงดูบุตรของหญิงมารดา

²ประสพสุข บุญเดช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ 14, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด พลสยามพริ้นติ้ง, 2547), น. 568.

เนื่องจากการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรยังต้องอาศัยข้อเท็จจริงตามที่กฎหมายกำหนดไว้มาเป็นเหตุในการฟ้องร้อง โดยที่ข้อเท็จจริงที่เป็นข้ออ้างในการฟ้องคดีนั้นเป็นเพียงข้อสันนิษฐานที่จะชี้ได้ว่าจำเลยเป็นบิดาของเด็กหรือไม่ ซึ่งจำเลยสามารถพิสูจน์หักล้างได้ว่าตนมิอาจเป็นบิดาของเด็ก แต่ด้วยความซับซ้อนของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุในการฟ้องคดีเริ่มไม่สามารถครอบคลุมไปถึงการให้กำเนิดบุตรที่ไม่ได้เกิดจากการร่วมประเวณีหรือเป็นกรณีของบุตรที่เกิดจากเทคโนโลยีช่วยในการเจริญพันธุ์ (การผสมเทียม) ซึ่งในปัจจุบันนี้มีความก้าวหน้าและแพร่หลายเป็นอย่างมาก การที่กฎหมายไทยยังคงอาศัยหลักการที่ว่า การให้กำเนิดบุตรต้องเกิดจากการร่วมประเวณีของบิดามารดาเท่านั้นเริ่มไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน โดยที่บทบัญญัติแห่งกฎหมายจะรับรองเฉพาะบุตรที่เกิดจากกรรมกรของหญิงผู้เป็นมารดา³ หากปรากฏว่าชายผู้เป็นเจ้าของสเปิร์มไม่ใช่สามีของหญิงที่ตั้งครรภ์ก็จะกลายเป็นว่า บุตรที่เกิดมาไม่อาจเรียกร้องให้ชายเจ้าของสเปิร์มรับผิดชอบในฐานะบิดาโดยชอบด้วยกฎหมายได้ หรือแม้แต่ชายผู้เป็นสามีของหญิงที่ตั้งครรภ์แม้จะถูกข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่าเป็นบิดา แต่ในความเป็นจริงแล้วสามีของหญิงที่ตั้งครรภ์ก็คงไม่สนใจที่จะยอมรับเด็กว่าเป็นบุตรของตน ดังนั้น จึงเกิดข้อสงสัยว่ากฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมเพียงพอและสามารถตอบสนองต่อสภาพปัญหาตลอดจนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้หรือไม่ กรณีนี้มีความจำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้รองรับถึงเรื่องดังกล่าวหรือไม่

นอกจากนี้ ปัญหาเกี่ยวกับวิธีการพิสูจน์ความเป็นบิดาและบุตรก็มีความสำคัญไม่น้อย เนื่องจากในปัจจุบันกระบวนการพิสูจน์ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์แม้จะเป็นที่ยอมรับในวงกว้างแต่ก็ยังไม่มีความเป็นมาตรฐานเดียวกัน ผลที่ได้จากการพิสูจน์ด้วยวิธีการดังกล่าวยังไม่อาจรับฟังเป็นที่ยุติยังต้องพิจารณาพยานหลักฐานอื่น ๆ ประกอบด้วย ซึ่งแนวปฏิบัติในกระบวนการทางศาลเกี่ยวกับการฟ้องคดีครอบครัวที่มีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสียของเด็กเข้ามาเกี่ยวข้องค่อนข้างมีความยืดหยุ่นและให้อ่านาาศาลเข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการมีคำพิพากษาว่าเด็กเป็นบุตรของชายแล้ว ศาลยังต้องกำหนดมาตรการและวิธีการเป็นพิเศษเพื่อความคุ้มครองแก่เด็กเหล่านี้ด้วย

³ มาตรา 15 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติขยายความคำว่า "ทารก" ไว้ว่าหมายถึง ทารกในครรภ์มารดา กล่าวคือ บุตรที่เกิดนั้นต้องเกิดจากกรรมกรของหญิงผู้เป็นมารดา นอกจากนี้มาตรา 1546 ยังได้บัญญัติรองรับในกรณีที่หญิงชายไม่ได้สมรสกัน เด็กที่เกิดจากหญิงให้ถือว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของหญิงนั้น (โปรดดู บันทึกคำวินิจฉัยของคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่อง การใช้สิทธิเบิกเงินสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลและการศึกษาของบุตรที่เกิดจากการผสมเทียมโดยให้หญิงอื่นตั้งครรภ์แทน (เรื่องเสร็จที่ 100/2543))

1.2 ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะทำการศึกษาดังหลักเกณฑ์การฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรตามกฎหมายครอบครัวไทยตั้งแต่กฎหมายลักษณะผัวเมีย จนถึงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ปี พ.ศ. 2533 โดยศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักกฎหมายต่างประเทศทั้งในส่วนที่เป็นระบบกฎหมาย Civil Law และระบบกฎหมาย Common Law ประกอบกัน โดยได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับเหตุผลที่มา หลักเกณฑ์ในการฟ้องคดี และผลเมื่อมีคำพิพากษาศาลว่าเด็กเป็นบุตรทั้งในกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ เพื่อประโยชน์ในการนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทาง รวมถึงการปรับปรุงกฎหมายของไทยให้สามารถรองรับกับปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรต่อไป

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อให้ทราบถึงหลักการและเจตนารมณ์ในการกำหนดให้มีการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรตามกฎหมายครอบครัวไทย ตลอดจนทิศทางและหลักเกณฑ์การพิจารณาที่ศาลใช้ประกอบการตัดสินใจ รวมถึงการตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายในด้านต่าง ๆ ที่บิดาและบุตรมีต่อกันทั้งก่อนและหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาว่าเด็กเป็นบุตร ตลอดจนนำเสนอถึงหลักเกณฑ์และวิธีการทางกฎหมายอื่น ๆ เพื่อช่วยในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล โดยเสนอให้เพิ่มบทบาทของหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาเพื่อช่วยเหลือในการฟ้องคดีอย่างเต็มรูปแบบ และให้การสงเคราะห์เยียวยาเด็กในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาว่าเด็กเป็นบุตร โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพของเด็กและประโยชน์ที่เด็กจะได้รับ

1.4 วิธีการดำเนินการศึกษา

วิธีการศึกษาจะใช้วิธีค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลแบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาเอกสารต่าง ๆ เช่น หนังสือตำรากฎหมาย บทความในวารสาร ตั๋วบทกฎหมายทั้งในส่วนของประเทศไทยและต่างประเทศ ตลอดจนคำพิพากษาของศาล โดยจะนำมารวบรวมให้เป็นระบบ เพื่อทำการศึกษาวิเคราะห์และประมวลแนวทางเป็นข้อเสนอแนะ

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

(1) ทำให้ทราบถึงวิวัฒนาการของกฎหมายครอบครัวไทยในเรื่องการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตร แนวคิดและหลักการในการบัญญัติและแก้ไขกฎหมาย รวมถึงหลักเกณฑ์การฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรตามระบบกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ

(2) ทำให้ทราบถึงหลักกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบิดาและบุตร ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายที่บิดาและบุตรพึงมีต่อกัน รวมถึงแนวทางที่ศาลใช้ในการพิจารณาตัดสินคดีตามระบบกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ